

Κοίμηση της Θεοτόκου

Με δεδομένο πως απουσιάζουν μαρτυρίες σχετικές με τα γεγονότα της κοιμήσεως της Θεοτόκου, το εορτολογικό περιεχόμενό της το εντοπίζουμε σε εξωβιβλικές μαρτυρίες. Έτσι έχουμε ένα απόκρυφο κείμενο με τίτλο *De transitu beatae Mariae virginis* (Περί μεταστάσεως της μακαρίας Παρθένου Μαρίας) χρονολογούμενο τον 5ο αιώνα και είναι λατινική μετάφραση παλιότερου χαμένου ελληνικού πρωτοτύπου.

Γύρω στον 6ο αιώνα έχουμε λατινική μετάφραση ενός άλλου απόκρυφου έργου με τίτλο *Joannis liber de Dormitione Mariae* (βίβλος Ιωάννου περί της κοιμήσεως της Μαρίας), ενώ εκδόθηκε και συριακή μετάφραση. Η λατινική μετάφραση του *Transitus* αποτελεί ελεύθερη απόδοση του συριακού *Joanis liber*. Για άλλους ερευνητές το *Transitus* δεν είναι τίποτε άλλο παρά συμπερίληψη όλων των περί Κοιμήσεως απόκρυφων αφηγήσεων.

Το αρχικό πρωτότυπο δεν αποκλείεται επίσης να ήταν και ελληνικό, χρονολογούμενο στα τέλη του 4ου με αρχές του 5ου αι. και μεταφράστηκε στα κοπτικά, λατινικά και αραβικά και ίσως αποτελεί σύνοψη αρχαιότερων πηγών από τον 2ο αι. μ.Χ.

Σε κάθε περίπτωση οι απόκρυφες αφηγήσεις συνδέονται με με το εορτολογικό περιεχόμενο της εορτής και όχι με το πως εμφανίστηκε η εορτή.

Η παλιότερη αναφορά στον τόπο ταφής της Θεοτόκου προέρχεται τον 5ο αιώνα και συνδέεται με τα Ιεροσόλυμα. Οδοιπορικά του 6ου αιώνα (Θεοδόσιος το 530, Αντώνιος Πλακεντίας το 570) προσδιορίζουν τον τάφο της στη Γεσθημανή.

Τον 7ο αιώνα τον ίδιο τόπο προσδιορίζει και ο Σοφρώνιος Ιεροσολύμων και στο *Breviarium de Hierosolyma*.

Η Έφεσος θεωρείται ένας εναλλακτικός τόπος ταφής της Θεοτόκου θεμελιωμένος από την απόκρυφη παράδοση που θέλει τον Ευαγγελιστή Ιωάννη όταν ήλθε στην Έφεσο να έφερε μαζί του και τη Θεοτόκο, αλλά και από τη σύγκληση της Γ' Οικουμενικής Συνόδου στο ναό της αγίας Μαρίας στην πόλη αυτή.

Στον δρόμο από την Ιερουσαλήμ προς τη Βηθλεέμ υπάρχει μια τοποθεσία ονόματι Κάθισμα στο οποίο σύμφωνα με την απόκρυφη παράδοση η Θεοτόκος λίγο πριν την κύνησή της ζήτησε από τον Ιωσήφ να ξεκουραστεί. Εκεί χτίσθηκε ναός στα χρόνια του Ιουβενάλιου Ιεροσολύμων (417-458). Λειτουργιολόγοι εικάζουν πως η ημερομηνία της εορτής μνήμης της Θεοτόκου που εορταζόταν εκεί ήταν στις 13 Αυγούστου. Από τα μέσα του 5ου αιώνα ο αυτοκράτορας Μαρκιανός κτίζει ναό προς τιμήν της Θεοτόκου στη Γεσθημανή και τρία χρόνια μετά τον θάνατό του, το 460, εμφανίζεται για πρώτη φορά η εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου στον συγκεκριμένο ναό, εκτοπίζοντας την παλαιότερη του Καθίσματος.

Προς επίρρωσιν αυτής της πληροφορίας είναι και εκείνη από το Γεωργιανό κανονάριο, κειμένου που αποτυπώνει την ιεροσολυμιτική λατρεία ανάμεσα στα 450-750 μ.Χ., το οποίο μας πληροφορεί ότι στις 15 Αυγούστου τιμάται η μνήμη της Θεοτόκου στη Γεσθημανή στο ναό του αυτοκράτορα Μαρκιανού.

Προς την κατεύθυνση της καθιέρωσης της εορτής της Κοιμήσεως κινήθηκε η διατύπωση του ορθόδοξου

Μαριολογικού δόγματος κατά την Γ' Οικουμενική Σύνοδο. Τελικά, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Νικηφόρου Κάλλιστου ο αυτοκράτορας Μαρκελλίος περί τα τέλη του 6ου αιώνα καθόρισε διά διατάγματος την επιτέλεση της εορτής στις 15 Αυγούστου. Δεν επρόκειτο για τη σύσταση νέας εορτής, αλλά για την επίσημη υιοθέτηση της ιεροσολυμιτικής ημερομηνίας.

Πάντως η ημερομηνία αυτή δεν επιβλήθηκε σε όλο τον χριστιανικό κόσμο. Η Συριακή Εκκλησία τοποθέτησε στις 26 Δεκεμβρίου την εορτή της Κοιμήσεως την ίδια μέρα Γεννήσεως του Κυρίου, μεταθείσης κατά μία ημέρα για να μην συμπέσουν οι δύο εορτές. Από τη Συρία η εορτή περνάει στην Ρώμη. Ο πάπας Θεόδωρος Α' (647-649) είναι ο πρώτος ο οποίος επιχειρήσει να εισάγει την εορτή στη Ρώμη αλλά χωρίς επιτυχία. Ο Σύρος πάπας Σέργιος Α' (687-701) μετέφερε στη Ρώμη τον εορτασμό της Κοιμήσεως. Ο Πάπας Αδριανός εγκαινίασε την εορτή στο ναό της Αγίας Μαρίας της Μείζονος στη Ρώμη.

Στην Αίγυπτο η εορτή εμφανίστηκε τον 5ο αιώνα εξ επιδράσεως των Ιεροσολύμων. Ως ημερομηνία τέλεσης της εορτής είχε οριστεί η 21η του αιγυπτιακού μηνός Τομπί, δηλαδή η 16η Ιανουαρίου του Ιουλιανού ημερολογίου. Την 15η Αυγούστου εορταζόταν η Μετάσταση αυτής.

Κατά την παράδοση, είθισται περίοδος νηστείας για τη συγκεκριμένη εορτή, που καθιερώθηκε τον 7ο αιώνα. Αρχικά ήταν χωρισμένη σε δύο περιόδους, εκείνη πριν την γιορτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα και εκείνη πριν της γιορτής της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Το 10ο αιώνα, συνενώθηκαν σε μια νη-

στεία που περιλαμβάνει 14 ημέρες και ξεκινά την 1η Αυγούστου. Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης νηστείας, νηστεύεται το λάδι εκτός του Σαββάτου και της Κυριακής, ενώ στη γιορτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα καταλύεται το ψάρι. Κατά τη γιορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου καταλύονται τα πάντα, εκτός κι αν η γιορτή πέσει σε ημέρα Τετάρτη ή Παρασκευή, οπότε καταλύεται μόνο το ψάρι.

Στο εικονογραφικό θέμα της Κοιμήσεως η Παναγία παρουσιάζεται ξαπλωμένη σε φέρετρο στρωμένο με πολυτελές σεντόνι, κοιμάται γαλήνια και τα χέρια σταυρωμένα εμπρός στο στήθος. Γύρω από το νεκρικό κρεβάτι βρίσκονται οι απόστολοι, με τον Πέτρο να στέκεται κοντά στο κεφάλι της και τον Πάυλο κοντά στα πόδια της. Άλλες φορές εικονίζονται οι απόστολοι σε υπερψωμένη θέση ερχόμενοι πάνω σε νέφη.

Η ψυχή της Θεοτοκου απεικονίζεται ως σπαργανωμένο βρέφος, την οποία κρατάει ο Ιησούς, ζωγραφιζόμενος πάνω από το φέρετρο και στο μέσο της σύνθεσης. Σε άλλες παραστάσεις περιβάλλεται το ξαπλωμένο σώμα της από γυναίκες οι οποίες καθώς προβάλλουν από αρχιτεκτονήματα θρηνούν το θανάτο της, όπως και άγγελοι.

Άγγελος, απεικονίζεται από τον 11ο αι. και μετά να παραλαμβάνει την ψυχή της Παναγίας με σκοπό να την οδηγήσει στον Παράδεισο. Στον ουρανό ζωγραφίζεται πύλη η οποία ανοίγει για να δεχθεί τη Θεοτόκο ένδοξη.

Έτσι σε παραστάσεις της Κοιμήσεως απεικονίζεται τρεις φορές η Θεοτόκος: μία κοιμωμένη κάτω, ως ψυχή στα χέρια του Ιησού και ανεβαίνοντας στους ουρανούς.